

Expunere de motive la propunerea legislativă pentru modificarea Art. 18 din Legea Educației Naționale nr. 1/2011

I. Necesitatea introducerii disciplinei “*etică și cultură civică*” în trunchiul comun

Conform unui studiu, efectuat în anul 2011, în 86 de școli la care au răspuns cca 6000 de elevi de clasele a VIII-a și a IX-a, 40% dintre aceștia și-ar dori un regim militar (comparativ, doar 26% dintre adulți și-ar dori un astfel de regim) iar 26% dintre elevi consideră că sistemul democratic nu este bun pentru România (doar 16% dintre adulți au o opinie similară).

De asemenea, aproximativ 75% sunt homofobi, nedorind să aibă persoane de altă orientare sexuală ca vecini, 60% sunt rasiști respingând romii și tot atâția persoanele infectate cu HIV. Peste o treime evită persoanele de altă etnie sau religie: 42% în cazul musulmanilor, 35% în cazul maghiarilor și 34% în cazul evreilor¹.

Deficiențele structurale grave ale învățământului românesc au fost generate în ultimele două decenii de slaba finanțare, de programele și manualele nu tocmai strălucite, de bulversările repetate ale sistemului operate de către mai toți miniștrii educației brutal, des și fără o viziune coerentă pe termen lung.

O culpă majoră are învățământul românesc preuniversitar și în ce privește faptul că elevii nu studiază etică și nu beneficiază de șansa de a-și cunoaște drepturile fundamentale sau de a înțelege funcționarea democrației și de a deveni astfel cetățeni în sensul tare al cuvântului – persoane cu conștiință și preocupare față de mersul treburilor publice în cetate. Precaritatea etică a multora dintre ei s-a văzut și la examenele de bacalaureat unde, cu nonșalanță, au încercat să copieze în masă. Absența unei educații despre democrație amplifică dezinteresul acestora pentru problemele cetății și îi face vulnerabili față de mesajele extremismului politic. Acele ore de educație civică care au curricula la decizia școlii, pe de o parte nu sunt ținute decât în foarte puține instituții de

¹ <http://www.evz.ro/viitor-sumbru-portretul-elevului-roman-rasist-si-dornic-de-dictatura-926516.html>

învățământ, iar pe de alta, neexistând o programă unitară, este, în mare, o necunoscută ce anume învață, de fapt, elevii la respectivele ore.²

Consider, așadar, necesară introducerea în trunchiul comun a disciplinei **“etică și cultură civică”** în toți cei 12 ani ai învățământului preuniversitar, disciplină prin care elevii să fie sprijiniți să devină cetățeni, să își dezvolte o conștiință civică și să își asume valorile democratice ale societății deschise. În același timp, prin prezentarea celor mai importante doctrine și a valorilor morale de inspirație filosofică, științifică ori religioasă ale umanității, dar și a unor elemente de cultură civică, conform puterii de înțelegere a elevilor specifice fiecărei perioade de școlarizare, această disciplină va cultiva spiritul critic, raționalitatea și empatia, și va stimula dezvoltarea unui aparat critic de judecată morală propriu fiecărui elev.

De altfel, Legea învățământului prevede la Art 2, alin. (3) că: ***Idealul educațional al școlii românești constă în dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și în asumarea unui sistem de valori care sunt necesare pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru dezvoltarea spiritului antreprenorial, pentru participarea cetățenească activă în societate, pentru incluziune socială și pentru angajare pe piața muncii.***

Iar Art. 4 al aceleiași legi prevede că ***Educația și formarea profesională a copiilor, a tinerilor și a adulților au ca finalitate principală formarea competențelor, înțelese ca ansamblu multifuncțional și transferabil de cunoștințe, deprinderi/abilități și aptitudini, necesare pentru:***

- a) împlinirea și dezvoltarea personală, prin realizarea propriilor obiective în viață, conform intereselor și aspirațiilor fiecăruia și dorinței de a învăța pe tot parcursul vieții;***
- b) integrarea socială și participarea cetățenească activă în societate;***
- c) ocuparea unui loc de muncă și participarea la funcționarea și dezvoltarea unei economii durabile;***
- d) formarea unei concepții de viață, bazate pe valorile umaniste și științifice, pe cultura națională și universală și pe stimularea dialogului intercultural;***

² <http://voxpublica.realitatea.net/politica-societate/stop-indoctrinarii-religioase-in-scoli-romania-%E2%80%93-singura-tara-care-organizeaza-olimpiada-la-religie-secretul-pastrat-cu-sfintenie-de-ministerul-educatiei-religia-este-prin-lege-facultati-67998.html>

e) educarea în spiritul demnității, toleranței și respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;

f) cultivarea sensibilității față de problematica umană, față de valorile moral-civice și a respectului pentru natură și mediul înconjurător natural, social și cultural.³

Disciplina *‘Etică și cultură civică’* ar da consistență foarte multora dintre scopurile educaționale prevăzute în Legea învățământului în cel mai bun mod în care ar putea-o face o materie de studiu!

Pentru a nu aglomera foarte mult programa, disciplina *“Etică și cultură civică”* va înlocui *“Religia”* în trunchiul comun, întrucât în conformitate cu prevederile constituționale, cu deciziile Curții Constituționale, cu Legea învățământului, cu Legea libertății religioase nr. 489/2006 și cu opiniile experților, această din urmă disciplină nu poate fi decât una facultativă. *“Religia”* va rămâne în programă și putea fi urmată, la cerere, de către orice elev, ca disciplină facultativă, în deplin acord cu prevederile legale românești și internaționale în privința libertății religioase.

II. Diferența între o disciplină “Religie” predată într-un spirit luminos, tolerant și deschis către valorile culturale și către dialogul dintre religii, pe de o parte, și disciplina “Religie” predată într-un mod care predispune la îndochinare, pe de alta.

Susțin predarea în școlile publice a unei materii de prezentare într-o manieră neutră a marilor religii, a punctelor comune și a diferențelor dintre acestea, a mesajului luminos către dialog, toleranță și ecumenism între persoane și biserici diferite, a istoriei religiilor, a conexiunilor culturale ale religiilor.

Dar mă opun categoric manierei actuale de îndochinare religioasă din învățământul românesc care mizează pe prezentarea unilaterală a unui cult anume și pe discreditarea altora sau a persoanelor care nu au o religie. Așa cum au arătat organizațiile neguvernamentale în repetate rânduri, programa și manualele de religie cultivă adesea

³ http://www.dreptonline.ro/legislatie/legea_educatiei_nationale_lege_1_2011.php

intoleranța, ritualismul și o viziune antiștiințifică. Proliferează rugăciunile pentru obținerea unor rezultate mai bune la teze examene ceea ce descurajează munca propriu-zisă pentru reușită, în așteptarea „ajutorului divin”.

Nu doar că evoluționismul este pus într-o lumină tendențioasă la orele de religie și creaționismul biblic inculcat elevilor cu cele 6 zile și cu Eva “făcută” din coasta lui Adam, dar, în general spiritul științific și capacitatea de examinare critică a problemelor au un oponent insidios în aceste ore de îndoctrinare religioasă. Documentarul „Jesus Camp”, din anul 2006, nominalizat la Premiul Oscar, prezintă într-o manieră impresionantă vulnerabilitățile copiilor în fața unei încercări sistematice de îndoctrinare. Din copii normali, cu ochi senini și cu potențial la fel ca toți ceilalți, în timp se pot forma nu cu prea mare greutate partizani fanatici inocenți ai unei dogme inculcate în școală. Ceea ce se întâmplă accidental în anumite comunități religioase din Statele Unite riscă să se transforme însă în fenomen de masă în școlile publice din România din cauza manualelor și a prestației destul de multora dintre profesorii de religie. Ultimii 24 de ani au oferit mult prea multe exemple șocante și deplorabile cu privire la ceea ce se petrece la orele de religie pentru a nu opera modificări de substanță cu privire la statutul și conținutul acestei discipline.

Copiilor li s-au prezentat la orele de religie opinii discriminatorii față de alte culte și față de atei, a fost cultivată suspiciunea și intoleranța față de cei diferiți, au fost oferite ca “informații certe” lucruri care contravin datelor științifice actuale (inclusiv creaționismul cu cele șase zile în care ar fi fost “făcută” lumea), morala a fost prezentată prin raportare la amenințări cu pedepse violente, devenind celebre acea imagine din manualul de clasa I al Editurii Sf. Mina, manual aprobat de către Ministerul Educației și de către Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române cu copilul “neascultător” care este lovit de mașină (manualul oferă și o fotografie cu copilul lovit de mașină) și povestea lui Vasilică băgat în spital de Dumnezeu ca pedeapsă pentru o “faptă rea”, dintr-un manual mai vechi al Editurii Didactice și Pedagogice, de asemenea, aprobat de către Ministerul Educației și Patriarhia BOR.

În manualul “Religie. Cultul ortodox. Manual pentru clasa a XI-a”, Editura Corint, coordonat de Adrian Lemeni, la acea dată Secretarul de Stat pentru Culte din Ministerul Culturii și Cultelor (MCC) aprobat prin Ordinul MEC nr. 4446 din 19.06.2006 și realizat în conformitate cu programa analitică aprobată prin Ordin al MEC nr. 3252 din 13.02.2006 se spune, în Capitolul 7 intitulat „Libertate religioasă și prozelitism”, sunt descrise într-un mod defăimător Biserica Catolică și Biserica Greco-Catolică, vorbindu-se despre “o strategie agresivă (s.n.) de a-i atrage pe ortodocși la catolicism (...) în Transilvania (începutul sec. al XVIII-lea), instituindu-se astfel Biserica Greco-Catolică”.

Asemenea exemple sunt numeroase iar semnalarea lor de către presă, ong-uri, părinți, experți în educație a rămas fără un ecou la nivel legislativ ori guvernamental.

Îndoctrinarea intensă din școli i-a făcut pe unii copii să ajungă, traumatizați, la psiholog. Alții au dezvoltat comportamente intolerante față de minoritățile religioase ori cele sexuale. Nu puțini s-au lăsat impresionați de poveștile din Biblie despre originea lumii și a oamenilor, astfel că doar 14% dintre elevii din clasele VIII-XII consideră evoluționismul corect și 73% creaționismul, conform unui studiu efectuat la inițiativa Guvernului României acum câțiva ani.

Ceea ce se întâmplă în România la orele de religie este în contradicție flagrantă atât cu valorile educaționale, democratice și morale ale lumii civilizate și cu un standard ridicat al sistemului de învățământ.

Într-o dezbatere recentă organizată la Grupul pentru Dialog Social pe tema **“Religia în spațiul public și în învățământul școlar”**, și publicată în Revista 22, Gabriel Liiceanu spunea, printre altele:

“Nu contest nicio clipă nevoia educației religioase bine făcute în școlile noastre. În schimb, nu mă pot abține să-mi exprim motivele de îngrijorare legate de raportul dintre Biserică și învățământ în forma lui actuală.

Prima mea îngrijorare e legată de efectele nefaste pe care le poate avea educația religioasă dacă e prost făcută. Dacă un profesor de matematică, de filologie sau de fizică e mediocru, urmările mediocrității sale nu vor greva întreaga viață a elevului. Există posibilitatea înlăturării lor, cândva. Sau, oricum, ele nu-i vor mutila mintea și sufletul. Dar dacă un profesor de religie nu are harul didactic necesar și nu știe să facă din

predarea religiei un fapt autentic de edificare a personalității copilului, efectele pot fi dramatice și ireversibile. Când un profesor de religie intră într-o școală și le spune copiilor că Soarele se învâрте în jurul Pământului, că Galilei și Copernic au bătut câmpii asta este o dramă și, din toată povestea asta, iese discreditată Biserica. Pentru o vreme cel puțin, copilul va fi dezorientat, dar în scurtă vreme va afla că preotul i-a spus o enormitate. Nu mai vorbesc de conflictul care se creează între materii înlăuntrul școlii, iar Ministerul Educației bănuiesc că nu poate fi indiferent în fața faptului că la fizică și la astronomie se învață un lucru, și la ora de religie se învață opusul. Nu trăim în secolul XII. Biserica trebuie să aibă abilitatea și suplețea de a-și potrivi pașii cu cei făcuți între timp de știință și să-și delimiteze ferm teritoriul ei. Religia nu e chemată astăzi să se războiască cu fizica, astronomia și biologia, decât cu riscul asumat de a se compromite.

Alte exemple, care mi-au fost relatate de părinți realmente îngrijorați și adesea indignați de poveștile cu care veneau acasă de la orele de religie copiii lor. Un preot profesor, de pildă, crede că e normal să le spună copiilor că, dacă nu vor ține Postul Mare, deci 40 de zile plus Săptămâna Patimilor, vor ajunge în iad. Părinții care îmi povesteau asta erau medici. Vă dați seama cum au evaluat ei performanța preotului care îi învăța pe copiii de 8 ani că, vreme de 50 de zile, în plină perioadă de creștere, nu aveau voie să mănânce carne, ouă, lapte sau prăjituri. Păi asta e o barbarie, domnilor! Eu țin minte că această cutumă, în anii '60, fusese suprimată în Biserica Ortodoxă pentru copii, bătrâni și bolnavi. Să înțeleg că ea a revenit? Alt exemplu: „Copii, dacă vă uitați duminica la film, veți ajunge în iad!“. Sau: „Copii, spuneți-le părinților voștri că, dacă nu mergeți duminica la biserică, veți intra cu toții în iad!“. Ce este asta? Catehizare pe bază de teroare?”⁴

O educație autentică nu este aceea care insuflă o dogmă sau o ideologie anume, ci aceea care îl ajută pe copil să își dezvolte un aparat de gândire propriu, autonom, având ca repere principii și valori asumate nu automat, necritic, prin îndoctrinare, ci prin lecturi ale unor puncte de vedere diverse, prin reflecție, prin dezbateri care să aducă o dată cu ele o înțelegere aprofundată asupra lucrurilor. Sistemul educațional trebuie să fie în măsură îi

⁴ <http://www.revista22.ro/religia-n-spa539iul-public-537i-n-nvatamntul-scolar-43667.html>

ofere șansa fiecărui tânăr de a putea analiza și evalua singur situațiile multiple cu care fiecare se confruntă.

De altfel, Recomandarea nr. 1720 (2005) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei prevede următoarele:

Adunarea recomandă, de asemenea, Comitetului de Miniștri să încurajeze guvernele statelor membre să asigure studierea religiilor la nivelul învățământului primar și secundar, pe baza următoarelor criterii:

- scopul acestei educații să fie acela de a le permite elevilor să descopere religiile practicate în țările lor și în cele învecinate, de a-i face să înțeleagă că fiecare are același drept de a crede că religia lui reprezintă „adevărata credință” și că alți oameni nu sunt altfel de ființe umane datorită faptului că au o altă religie sau nu au nici una;*
- să includă, cu totală imparțialitate, istoria principalelor religii, precum și opțiunea de a nu avea nici o religie;*
- să le ofere elevilor cunoștințe care să le permită să fie în siguranță față de susținătorii unei practici religioase fanatice;*
- să nu treacă dincolo de granița dintre cultură și practicare a unei religii, chiar și în situația unei țări în care există o religie de stat. Scopul nu este acela de a inocula o credință anume, ci acela de a îi face pe copii să înțeleagă de ce religiile sunt surse de credință pentru milioane de oameni;*
- profesorii de religie trebuie să fie anume pregătiți. Ar trebui să fie profesori în domeniul cultural sau literar. Ar putea fi totuși acceptați ca profesori și specialiștii într-o altă disciplină;*
- autoritățile statale ar trebui să se implice în formarea profesorilor și să conceapă programele de învățământ care să fie adaptate specificului fiecărei țări și vârstelor elevilor. În realizarea acestor programe, Consiliul Europei va consulta toți partenerii implicați, inclusiv reprezentanți ai credințelor religioase.*

III. Distincția dintre obligatoriu, opțional și facultativ în privința statului disciplinei “Religie”.

Modul în care este scris articolul 32 alin. 7 din Constituție pare să predisună la prezentarea în mod confesional a religiei în școli. De aceea, nu am propus înlocuirea religiei predată în mod confesional cu “Istoria religiilor”, cum ar fi firesc într-un stat laic. Dar aceste ore de religie predate în mod confesional ar trebui să fie pe deplin facultative și făcute doar la solicitarea elevilor sau părinților, exclusiv pentru aceia care o cer.

De asemenea, este de remarcat că formularea din legea actuală, de la Art. 18 alin. 1 din *Legea educației naționale nr. 1/2011*, “dreptul constituțional al elevilor de a participa la ora de religie” nu se întemeiază pe nici o prevedere constituțională care să stipuleze un astfel de drept.

Distincția dintre obligatoriu, opțional și facultativ, necesară pentru discuția de față, este următoarea: o materie obligatorie trebuie urmată de către toți elevii; o materie opțională poate fi aleasă dintr-o listă de, să spunem 4 materii – elevul va fi obligat să aleagă, spre exemplu, două materii din patru opționale; o materie facultativă, așa cum este religia, poate fi urmată sau nu, la libera decizie a elevilor (părinților). Materia religie, predată în mod confesional, privind o chestiune de conștiință a elevilor, nu poate fi altfel decât facultativă.

Un alt statut, opțional sau obligatoriu, ar fi un abuz pentru că ar reprezenta o formă de presiune asupra elevilor de a urma aceste ore. Or, libertatea de gândire, de conștiință și de religie este garantată de Constituție și de Tratatul și Convențiile internaționale privind drepturile omului la care România este parte. Ar fi un abuz inacceptabil ca o persoană să fie forțată să participe sau să asiste la orele de religie, predate în mod confesional, împotriva voinței sale.

De reținut prevederile *Legii nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului*, care la Art. 25 stipulează următoarele:

(1) Copilul are dreptul la libertate de gândire, de conștiință și de religie.

(2) Părinții îndrumă copilul, potrivit propriilor convingeri, în alegerea unei religii, în condițiile legii, ținând seama de opinia, vârsta și de gradul de maturitate a acestuia, fără a-l putea obliga să adere la o anumită religie sau la un anumit cult religios.

(3) Religia copilului care a împlinit 14 ani nu poate fi schimbată fără consimțământul acestuia; copilul care a împlinit vârsta de 16 ani are dreptul să-și aleagă singur religia.

(4) Atunci când copilul beneficiază de protecție specială, persoanelor în îngrijirea cărora se află le sunt interzise orice acțiuni menite să influențeze convingerile religioase ale copilului.

Or, o cercetare făcută de Liga Pro Europa, în urmă cu câțiva ani, a arătat că doar cca 8% dintre elevi cunosc faptul că materia este facultativă, iar cca 60% dintre profesori susțin că religia are caracter obligatoriu.

Această confuzie sau lipsă de informare are trei surse:

Prima ține de ambiguitatea legii care a trebuit să fie interpretată de Curtea Constituțională pentru a se clarifica statutul de disciplină facultativă pentru religie.

A doua se bazează pe lipsa unei informări corecte asupra acestei probleme pe care să o fi făcut Ministerul Educației la începutul anului școlar. E o realitate extrem de tristă aceea că nici un ministru al educației din România nu a făcut această informare fiind complicele abuzurilor prin care copii care nu doreau să facă religie au fost forțați de școală și profesori să urmeze aceste ore.

A treia sursă provine din faptul că, materia fiind facultativă, ar fi trebuit ca elevii (sau părinții ori tutorii acestora) să își exprime dorința în scris de a urma acele ore, nu de a fi înscriși automat; înscrierea automată presupune faptul de a semna o hârtie prin care să fie informată școala de dorința de a nu urma orele de religie. Au fost cazuri în care voința elevilor a fost ignorată de conducerea școlii care nu s-a mulțumit să ia act de exprimarea liberă a acestora, ci a respins respectivele cereri, considerând în mod abuziv că sunt în drept să facă acest lucru.

În Raportul realizat de Liga Pro Europa privind educația religioasă în școlile publice⁵ sunt precizate și următoarele:

“Caracterul de disciplină facultativă al disciplinei Religie este menționat și în lucrările de specialitate de drept constituțional. În lucrarea Drept constituțional și instituții politice (Editura All Beck, București, p. 172) Ioan Muraru și Elena Simina Tănăsescu consideră că „legea va trebui să prevadă explicit că învățământul religios în

⁵ http://www.proceuropa.ro/home_si_practici.html#istoric

școlile de stat este facultativ, numai o asemenea prevedere dând satisfacție deplină libertății conștiinței și mai ales dreptului părinților sau tutorilor de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine”, Ioan Muraru fiind președintele Curții Constituționale din România, la data publicării.”

Acest proiect de lege prevede, de asemenea, că Religia poate fi predată, ca disciplină facultativă cel mai devreme începând cu Clasa I. Faptul că, actualmente, “Religia” este cuprinsă în programa pentru Clasa pregătitoare și este introdusă chiar la grădiniță reprezintă încă un exces evident.

IV. Problemele de legalitate implicate în procedura actuală de înscriere automată a elevilor la ora de religie predată în mod confesional.

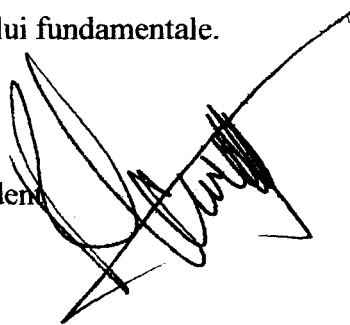
În același studiu al Ligii Pro Europa citat mai sus⁶ se observă și faptul că, la Art. 5 (5) al Legii nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor se interzice „prelucrarea datelor cu caracter personal legate de convingerile religioase sau de apartenența la culte, cu excepția desfășurării lucrărilor de recensământ național aprobat prin lege sau în situația în care persoana vizată și-a dat, în mod expres, consimțământul pentru aceasta”.

Or, în aceste condiții, nu poate avea loc înscrierea automată a elevilor la disciplina „Religie” fără prelucrarea unor date cu caracter personal legate de apartenența la culte, ceea ce presupune consimțământul verificabil – deci scris. De aceea, înscrierea la “Religie” nu trebuie făcută automat, ci printr-o solicitare expresă.

Ținând cont de toate cele expuse mai sus, consider că propunerea de față va reglementa aspecte educaționale importante într-un mod care să privilegieze interesul superior al copilului și drepturile lui fundamentale.

Inițiator:

Remus Cernea – deputat independent

⁶ http://www.proeuropa.ro/norme_si_practici.html#istoric